

УДК 37.036:070.422

Марія Дяченко

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ТВОРЧИЙ САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Соціально-політичні трансформації в Україні кардинально змінили стратегію журналістської освіти. Сьогодні поступово зростає соціальна роль професійно свідомої, креативної особистості журналіста з чіткою громадянською позицією, високим рівнем духовності й загальної культури. Сучасний представник ЗМІ повинен бути соціально і творчо активним в оперативному реагуванні на різні суспільні явища, події, процеси. Актуальність проблеми посилюється потребою самої особистості майбутнього журналіста у творчому самовираженні, повній професійній самореалізації, безперервному розвитку своєї авторської індивідуальності.

Теоретична значущість і недостатня розробленість цього аспекту фахової підготовки майбутніх представників ЗМІ визначили тему статті, а її метою стало розкриття сутності творчого саморозвитку особистості; висвітлення наукових поглядів на проблему професійного зростання студента-журналіста; визначення етапів актуалізації творчого самовираження майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки.

Питання професійного розвитку, творчого самовираження особистості висвітлені в дослідженнях В. Андрєєва, Л. Божович, Р. Брушлинського, Л. Виготського, Г. Костюка, А. Маслоу, Г. Олпорта, О. Отич, О. Пехоти, М. Пряжникова, В. Рибалки, В. Роменця, С. Рубінштейна, С. Сисоевої та ін.

Проблему особистісного та професійного зростання фахівців порушували у своїх наукових розвідках М. Віленський, В. Крутецький, В. Макеєва, А. Петровський, Л. Столяренко та ін.

Особливості самореалізації в журналістській творчості розкриті в наукових працях З. Вайшенберга, О. Дорошук, В. Здоровеги, С. Корконосенка, В. Олешка, Дж. Пулітцера, Л. Світич, І. Чемерис, О. Чернікової та ін.

Однією з провідних цілей сучасної журналістської освіти є професійна підготовка творчої, комунікабельної особистості майбутнього фахівця ЗМІ, що передбачає розвиток і стимуляцію творчих резервів кожного студента-журналіста, формування та вдосконалення його комунікативних здібностей, здатності до самореалізації і творчого самовираження.

Праця журналіста-професіонала – це, насамперед, творчість, а потім уже певною мірою ремесло. Сучасний журналіст, насамперед, має бути творчою особистістю, з високим рівнем відповідальності й громадського обов'язку. Творча особистість – «це людина, здатна до безперервного розвитку і самореалізації в одному чи кількох видах творчої діяльності» [1, с. 169].

Аналіз проблеми формування у студентів журналістських спеціальностей готовності до творчого саморозвитку дозволив виявити низку суперечностей, характерних для професійної підготовки майбутніх журналістів:

- між необхідністю забезпечення взаємозв'язку вищої школи з професійним журналістським середовищем, посиленням професійно-творчої спрямованості навчання та недостатньою розробленістю методичних основ проектування процесу творчого самовираження майбутніх журналістів;

- між потребою у співтворчості викладача і студента в навчальному процесі для спільного вирішення професійних творчих завдань і відсутністю технологій реалізації такого креативного педагогічного співробітництва;

- між необхідністю організації систематичної творчої діяльності студентів і недостатньою психолого-педагогічною підготовкою до цього викладачів ВНЗ;

- між прагненням багатьох студентів до творчої самореалізації в різних видах діяльності й відсутністю відповідних організаційно-педагогічних умов;

- між репродуктивним характером традиційної системи навчання у ВНЗ і потребою суспільства у творчій особистості тощо [4].

Журналіст – це «представник творчої професії, у функціональні обов'язки якого входить збирання, обробка і поширення інформації через канали масової комунікації», професія журналіста надає людині широкі можливості самореалізуватися [2, с. 205]. Але водночас це найстресовіша з усіх інтелектуальних професій, «успіх у професії журналіста залежить від міри таланту, природа якого – загадкова. Професія журналіста вимагає безкінечного самовдосконалення, універсальної духовної діяльності. Це професія професій» [2, с. 206].

Цікаві думки про специфіку журналістської діяльності висловив В. Олешко: «журналіст, який володіє даром слова, втілює загальне прагнення виразити свій світ і себе, в цьому він підкоряється природному імпульсу людської натури, і в той же час стає виразником тих людей, хто не уміє й не може висловитися. Прагнення увічнити явище в якусь

мить може бути увінчане небувалим творчим тріумфом» [3, с. 106]. Головна особливість журналістської професії полягає в тому, що журналіст не лише реалізує себе в слові, яким він повинен володіти бездоганно, а й «переживає ні з чим незрівняну радість, відчуваючи результативність своєї праці, її ефективність і дієвість» [2, с. 206].

У журналістській освіті в Україні наразі сталися серйозні зрушення: змінилися її мета, зміст і спрямованість (на формування творчої індивідуальності, здатної до саморозвитку), самі «сучасні реалії потребують активізації розвитку особистості, її творчого потенціалу» [7, с. 47].

За словами Є. Адакіна, творчий потенціал орієнтує на майбутнє, оскільки не лише реалізує перехід із можливого в дійсне, але і слугує необхідною передумовою для саморозвитку особистості й розвитку світу загалом [6, с. 4].

Професійний розвиток особистості – це «досить складний процес, що має циклічний характер, людина не тільки вдосконалює свої знання, вміння та навички, розвиває професійні здібності, але може відчувати на собі й негативний вплив цього процесу» [5, с. 507].

Творчий саморозвиток – це процес безперервного самотворення і самовдосконалення творчих рис особистості, що допомагає особистості піднятися на вищий рівень і зуміти компетентно вирішувати життєво необхідні творчі завдання і проблеми. Журналіст – особлива професія, у площині якої тісно переплітаються «жили» ремісництва і «пагони» творчості, що є запорукою успішності фахівців у сфері ЗМІ.

Творчий саморозвиток майбутнього журналіста сприяє його професійному зростанню. Термін «зростання» в довідковій літературі тлумачиться як набуття досвіду, уміння, певних знань тощо; досягнення вищого ступеня розвитку [8, с. 271]. Відтак професійне зростання майбутнього журналіста корелюється зі збагаченням досвіду творчого самовираження студента.

Процес актуалізації творчого саморозвитку майбутнього журналіста передбачає такі етапи: 1) професійно орієнтований (формування ціннісного ставлення до професійної діяльності й уявлень про журналістську творчість, розвиток творчого мислення і культури мовлення журналіста); 2) професійно-практичний (оволодіння основами професійної грамотності, формування образу творчої професійної діяльності, прагнення до професійно-творчої самореалізації); 3) професійно-творчий (формування засад професіоналізму, усвідомлення студентами творчої сутності журналістської діяльності й самого себе як творчого журналіста).

Завданнями першого (професійно орієнтованого) етапу є: оптимізація адаптації першокурсників до навчання у ВНЗ; діагностика творчих здібностей і уявлень студентів про творчість у журналістиці; формування у майбутніх журналістів ціннісного ставлення до професійної творчої діяльності, навичок самостійної роботи, прагнення до збагачення досвіду творчого самовираження та професійної самореалізації. Для виконання вище означених завдань використовуються лекції, семінари, консультації, самостійна робота, творчі зустрічі, літературна студія, дискусії, екскурсії в редакції; проводиться моніторинг адаптації першокурсників до навчання у ВНЗ. Очікуваними результатами є: успішна адаптація до навчання у творчому журналістському освітньому середовищі ВНЗ; сформованість прагнення студентів до самонавчання, саморозвитку, професійної самореалізації; глибоке засвоєння навчальних дисциплін; творче асоціативне мислення; потреба у професійно-творчому самовираженні.

На другому (професійно-практичному) етапі актуалізації творчого саморозвитку майбутнього журналіста формуються система професійних знань, загальна ерудиція, ціннісні орієнтири; розвивається креативність, асоціативне й дивергентне мислення; посилюється журналістська спрямованість самостійної пізнавально-творчої роботи; складається чіткий образ творчої професійної діяльності майбутнього журналіста; активізуються творчі можливості студентів; формується журналістський світогляд; виробляються спеціальні журналістсько-творчі вміння та навички володіння прикладними інформаційними технологіями, здатність працювати в команді; пробуджується потреба в духовно-творчій взаємодії; створюється мотивація до підвищення рівня професійної компетентності під час навчальних занять і позааудиторної роботи; формується творчий підхід до осмислення й аналізу явищ і подій суспільного життя.

Для виконання завдань використовуються інтерактивні, імітаційні, діалогічні, практичні, проблемні, діагностичні, ситуаційні методи навчання, самостійна робота, метод творчих проектів, методи заохочення професійно-творчого самовираження; проводиться моніторинг асоціативного, творчого мислення тощо. Найефективнішими для творчого самовираження майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки виявилися інтерактивні лекції, виробнича практика, проблемні дискусії, ділові та рольові ігри, розробки сценаріїв програм, макетів газет і журналів, творчі роботи, портфоліо, аналіз публікацій періодичних (друкованих і електронних) видань, аудіо/відеозаписів

тощо. Найрезультативнішою може стати участь майбутніх журналістів у роботі «Клубу професійної інноватики журналіста», «Школи журналістської творчості», творчої студентської лабораторії, теле/радіостудії, редакції студентської газети тощо.

На професійно-творчому етапі актуалізації творчого саморозвитку майбутнього журналіста відбувається активізація творчих здібностей і можливостей; підвищується комунікативна, технологічна компетентність майбутніх журналістів; посилюється творчий підхід до осмислення світу й аналізу суспільного життя; формується чітка громадянська позиція студентів; виникає креативна здатність до створення власних журналістських текстів; проявляється соціальна і творча активність; усвідомлюється спрямованість на професійно-творчу самореалізацію; вдосконалюється творча журналістська індивідуальність, формуються засади професіоналізму і журналістської майстерності; збагачується досвід професійно-творчої самореалізації.

Для виконання завдань професійно-творчого етапу актуалізації творчого саморозвитку майбутніх журналістів застосовуються інтерактивні, пошуково-дослідницькі, проблемні, діагностичні, ситуаційні, діалогічні методи, контроль та самоконтроль, метод творчих проєктів, імітаційне моделювання, методи стимулювання творчої діяльності. Окрім інтерактивних лекцій, професійно адаптованих практичних занять, семінарів, творчих заліків, результативною є студентська діяльність над створенням власних блогів, веб-сайтів, портфоліо, сценаріїв і проєктів теле- та радіопередач; участь у роботі студентської творчої лабораторії; публікації різних жанрів у ЗМІ; створення власних творчих проєктів, написання сценаріїв до телевізійних і радіопередач; презентації журналістських ідей; моніторинг готовності до професійної творчої діяльності; дискусійна платформа «Новий журналіст»; «Школа молодого журналіста» (де студенти-журналісти виступають у ролі тренерів для учнів-старшокласників із загальноосвітніх навчальних закладів області та міста, які обрали журналістську професію для більш детального ознайомлення з метою професійного самовизначення в майбутньому) тощо.

Результатами професійно-творчого етапу актуалізації творчого саморозвитку майбутніх журналістів є: творче спрямування професійної діяльності; глибоке усвідомлення соціальних ролей журналіста і творчої суті журналістської діяльності й самого себе як творчого журналіста; творча активність, мобільність, конкурентоспроможність майбутніх журналістів; створення студентами оригінального інфор-

маційного продукту засобами індивідуального відображення; готовність майбутніх журналістів до творчої діяльності в журналістиці та професійно-творчого самовдосконалення.

На всіх етапах враховуються вимоги до професійних компетенцій та особистісних якостей викладачів: психологічна готовність до сприйняття студентів як рівноправних суб'єктів педагогічного процесу; особистісно орієнтований підхід до розвитку творчого потенціалу особистості кожного студента з урахуванням індивідуальних особливостей; здатність до критичної самооцінки, педагогічної рефлексії та педагогічного самоаналізу; прагнення до постійного самовдосконалення; розуміння своєї педагогічної ролі фасилітатора, який сприяє саморозвитку і творчому самовираженню майбутніх журналістів.

Високий рівень готовності до творчого саморозвитку майбутніх журналістів, на наш погляд, визначається за: наявністю творчого підходу до вирішення завдань і розв'язання професійних проблем; бажанням до збирання, обробки та поширення нової інформації; вмінням переконувати; здатністю доводити й аргументувати власну думку; прагненням до духовно-творчої взаємодії; повагою до іншої людини, незалежно від її соціального і фахового статусу; доброзичливістю, емпатійністю, толерантністю; вмінням слухати і чути співрозмовника; здатністю знаходити компроміс, умінням будувати діалог; чіткістю й точністю висловлювання; дикцією й артикуляційною вимовою; високою культурою мовлення, багатим словниковим запасом й образною мовою; прагненням до духовного взаємозбагачення; усвідомленням цінності суб'єкт-суб'єктних стосунків; повагою до людини як до найвищої цінності, усвідомленням цінності правди у професійній діяльності журналіста; умінням творчо співпрацювати в групі над створенням проектів і розвитком ідеї; професійною мобільністю; усвідомленим прагненням до самовдосконалення і високого професіоналізму; готовністю творчо працювати в журналістиці.

Дуже важливо під час професійної підготовки допомогти майбутнім фахівцям ЗМІ усвідомити, що професія журналіста – це безкінечне самовдосконалення, це саме життя; що журналіст – завжди учень, який, постійно вдосконалюючи свою журналістську майстерність, рухається до вершин професіоналізму.

Головною метою системи професійної журналістської освіти є підготовка професійно компетентної, інтелектуально розвинутої, соціально зрілої, освіченої, відповідальної, комунікативної, культурної особистості майбутнього журналіста, яка, володіючи творчою само-

бутністю, здатна успішно реалізовувати власні творчі компетенції. Нові пріоритети в громадянському суспільстві й журналістській діяльності орієнтують на розвиток професійно-творчої компетентності студента-журналіста.

Оскільки професійно-творча діяльність журналіста є складним багаторівневим процесом, який полягає у здатності якісно та компетентно збирати і поширювати інформацію, створювати творчий журналістський продукт (публікації для преси, повідомлення, виступи для радіо й телебачення) на основі сформованої мотивації, професійних знань, умінь і навичок, розвинених творчих здібностей фахівця ЗМІ й набутого ним професійного досвіду, то професійно спрямована творча компетентність випускника-журналіста є інтегральною характеристикою, що проявляється в готовності майбутнього журналіста здійснювати професійну діяльність і взаємодію в журналістському середовищі на основі ціннісного ставлення до професії та творчого підходу до виконання фахових завдань.

Отже, пріоритетними напрямками роботи в процесі формування у майбутніх журналістів готовності до творчого саморозвитку, на наше переконання, можна вважати: активізацію пізнавального інтересу та прагнення до новизни і створення власного журналістського продукту під час навчальних занять; створення професійно-творчого освітнього середовища; включення студентів у наукову і творчу діяльність; організацію позааудиторної роботи (дискусійна платформа, клуб професійної інноватики майбутнього журналіста, школа журналістської творчості, літературна студія тощо) з метою розвитку творчого потенціалу майбутніх журналістів.

Критеріями готовності майбутніх журналістів до творчого саморозвитку є і вміння знаходити нестандартне оригінальне вирішення професійно орієнтованих завдань; оперативно створювати оригінальні журналістські тексти; прогнозувати і прораховувати розвиток журналістських ситуацій; втілювати авторський задум у самостійно створених теле- і радіопередачах; працювати у творчій групі; створювати і презентувати власні оригінальні проекти тощо.

Сьогодні журналістський професіоналізм – це, насамперед, творчий характер професійної діяльності, здатність виживати в умовах ринкової економіки, це й оперативність, і мобільність, і творчий підхід до виконання професійних функцій і соціальних ролей. Не зважаючи на численні дослідження щодо творчого самовираження особистості студента, нині ще відсутні чіткі рекомендації щодо забезпечен-

ня творчого самовираження майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки, що відкриває перспективи подальшої роботи над цією проблемою.

Посилання:

1. Андреев, В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В. И. Андреев. — Казань : Изд-во Казанского гос. ун-та, 1988. — 238 с.
2. Гетьманець, М. Ф. Сучасний словник літератури і журналістики / М. Ф. Гетьманець, І. Л. Михайлин. — Х. : Прапор, 2009. — 384 с.
3. Олешко, В. Ф. Журналистика как творчество : учебное пособие для курсов «Основы журналистики» и «Основы творческой деятельности журналиста» – серия «Практическая журналистика» / В. Ф. Олешко. — М. : РИП-холдинг, 2004. — 222 с.
4. Основы творческой деятельности журналиста : учебник для студ. вузов по спец. «Журналистика» / Редактор-составитель С. Г. Корконосенко. — С.-Пб. : Знание, СПБИНВЭСЭП, 2000. — 272 с.
5. Психология : учебник для технических вузов / Под общ. ред. В. Н. Дружинина. — С.-Пб. : Питер, 2000. — 608 с.
6. Саєнко, Ю. Універсальний «Універсум» або п'ятнадцять років інформаційному просторі / Ю. Саєнко // Журналіст України. — 2008. — № 12. — С. 12-13.
7. Сіверс, З. Ф. Феномен творчості як базова складова акмеологічного розвитку особистості / З. Ф. Сіверс // Освіта і управління. — 2008. — № 1. — С. 47-55.
8. Тлумачний словник сучасної української мови / Укладачі Л. П. Коврига, Т. В. Ковальова, В. Д. Пономаренко ; Ред. С. Колашника. — Харків : Белкаркнига, 2005. — 800 с.

References (transliterated and translated):

1. Andreev, V. I. Dialektika vospitaniya i samovospitaniya tvorcheskoy lichnosti (The dialectics of education and self-education of a creative personality). Kazan', 1988, 238 p.
2. Hetmanets, M. F., Mykhaylyn, I. L. Suchasnyi slovnyk literatury i zhurnalistyky (Modern dictionary of literature and journalism). Kharkiv, 2009, 384 p.
3. Oleshko, V. F. Zhurnalistika kak tvorchestvo : ucheb. posobie (Journalism as creativity : Tutorial). Moscow, 2004, 222 p.
4. Osnovy tvorcheskoy deiatelnosti zhurnalista : uchebnyk dlia studentov vuzov (Bases of creative activity of the journalist : Manual for higher school students). St-Peterburg, 2000, 272 p.
5. Psikhologiya : uchebnyk dlia tekhnicheskikh vuzov (Psychology : Manual for technical higher schools). Sankt-Peterburg, 2000, 608 p.
6. Sayenko, Yu. Universalnyi "Universum" abo piatnadtsiat rokov informatsiynomu prostori (The universal "Universe" or fifteen years the information space). // Zhurnalist Ukrayiny (Journalist of Ukraine), 2008. No 12. P. 12–13.
7. Sivers, Z. F. Fenomen tvorchosti yak bazova skladova akmeolohichnoho rozvytku osobystosti (The phenomenon of creativity as a basic component of acmeological personality development) // Osvita i upravlinnia (Education and Menagement), 2008. No 1. P. 47–55.

8. Tlumachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy (Explanatory dictionary of modern Ukrainian language) / Compilers : *L. Kovryha, T. Kovalova, V. Ponomarenko* ; ed. by *S. Kolashnyk*. Kharkiv, 2005, 800 p.

Стаття надійшла до редакції 06.06.16

М. Дяченко

Особливості педагогічного впливу на творчий саморозвиток майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки

У статті розкрито сутність творчого саморозвитку особистості; висвітлено філософські, педагогічні, психологічні та журналістські погляди на проблему професійного зростання студента-журналіста; визначено етапи актуалізації творчого саморозвитку майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки (професійно орієнтований; професійно-практичний; професійно-творчий). Окреслено низку суперечностей, характерних для професійної підготовки майбутніх журналістів; наведено думки вчених про специфіку журналістської діяльності; охарактеризовано наукові погляди на творчий потенціал журналіста. Визначено особливості педагогічного впливу на творчий саморозвиток майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки. Підкреслено значення творчого саморозвитку студента, що допомагає особистості піднятися на вищий рівень і зуміти компетентно вирішувати життєво необхідні творчі завдання і проблеми. Зазначено, що активність майбутнього журналіста у творчому саморозвитку під час фахової підготовки у виші сприяє його професійному зростанню.

Ключові слова: журналістська творчість, майбутній журналіст, особистість, професійна підготовка, професійна самосвідомість, професійне зростання, розвиток, самореалізація, творче самовираження, творчий потенціал, формування.

M. Diachenko

Features of Pedagogical Effects on Future Journalists' Creative Self-development while Training

The article reveals the essence of creative self-development of the personality; the philosophical, pedagogical, psychological and journalistic views on the problem of professional growth of student journalists; the stages of the actualization of the creative expression of the future journalists in the process of professional training (professional-oriented; professional and practical; professional and creative ones). The contradictions of professional training of future journalists are identified. The opinions of scientists about the specifics of journalistic activity are presented; scien-

tific views on the creative potential of the journalist are revealed. The author emphasizes the importance of students' creative self-development which helps the individual to rise to a higher level and be able to solve vital problems and creative tasks competently. It is indicated that the future activity of the journalist in creative self-development while training at the university contributes their professional growth.

Key words: journalistic creativity, future journalist, personality, professionalism, professional identity, professional growth, development, self-realization, creative expression, creative potential, formation.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник Л. А. Руденко